DEVELOPING TEXT COMPREHENSION SKILLS AMONG UPPER SECONDARY SCHOOL STUDENTS THROUGH DIFFERENTIATED TASKS IN INCLUSIVE EDUCATION SETTINGS

Yakubova Asalxon Ulugbek qizi

Lecturer, Asia International University

Abstract

This thesis explores the development of text comprehension skills among upper secondary school students through differentiated tasks in inclusive education settings. It proposes methodological approaches to addressing individual learning needs, adapting pedagogical support, and assessing learning outcomes.

Keywords: inclusive education, reading literacy, text comprehension, differentiated tasks, individual needs, pedagogical support.

INKLYUZIV TA’LIM SHAROITIDA YUQORI SINF O‘QUVCHILARINING MATNNI TUSHUNISH KO‘NIKMALARINI DIFFERENSIAL TOPSHIRIQLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH

Yakubova Asalxon Ulug’bek qizi
Osiyo Xalqaro Universiteti o’qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur tezisda inklyuziv ta’lim sharoitida yuqori sinf o‘quvchilarining matnni tushunish ko‘nikmalarini differensial topshiriqlar orqali rivojlantirish masalasi yoritiladi. Individual ta’lim ehtiyojlarini hisobga olish, pedagogik yordamni moslashtirish va natijalarni baholash bo‘yicha metodik yondashuvlar taklif etiladi.
Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, o‘qish savodxonligi, matnni tushunish, differensial topshiriq, individual ehtiyoj, pedagogik yordam.

Yuqori sinflarda o‘qish savodxonligi turli fanlarga oid bilimlarni o‘zlashtirish, axborotni tahlil qilish va mustaqil xulosa chiqarish uchun zarur. Bu bosqichda o‘quvchi matndagi asosiy fikrni aniqlashi, dalillarni taqqoslashi, yashirin ma’nolarni anglashi hamda o‘z munosabatini asoslashi lozim [2]. Inklyuziv sinfda o‘quvchilarning lug‘at boyligi, o‘qish sur’ati, diqqati va axborotni qabul qilish imkoniyatlari turlicha bo‘lishi mumkin. Shu sababli matn bilan ishlashni individual ehtiyojlarga moslashtirish talab etiladi.
Tezisning maqsadi matnni tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladigan differensial topshiriqlar tizimini metodik jihatdan tavsiflashdir. Yondashuv umumiy o‘quv maqsadini saqlagan holda topshiriq murakkabligi, yordam hajmi va javob shaklini

moslashtirishga asoslanadi [3]. Ish nazariy-metodik xarakterga ega.

Topshiriqlarni ishlab chiqishdan oldin o‘quvchining qaysi bosqichda qiynalayotganini aniqlash zarur. Ayrim o‘quvchilar notanish so‘zlarni tushunishda, boshqalari gaplar orasidagi bog‘lanishni aniqlash yoki xulosa chiqarishda qiyinchilikka duch keladi. Topshiriqlarni faqat tashxisga qarab belgilash yetarli emas. Qisqa matndan axborotni topish, asosiy fikrni aytish va xulosani dalil bilan asoslash vazifalari orqali mavjud ko‘nikmalar kuzatiladi.

Matn bilan ishlash uch bosqichda tashkil etiladi. O‘qishdan oldin mavjud bilimlar faollashtiriladi, tayanch so‘zlar izohlanadi va o‘qish maqsadi belgilanadi. Masalan, ekologik muammolar haqidagi matn oldidan “sabab”, “oqibat” va “yechim” tushunchalari muhokama qilinadi. Zaruratga ko‘ra, tushunchalar rasm, ta’rif yoki hayotiy misol bilan tushuntiriladi. Yordam materiallari o‘quvchining yoshiga mos tanlanadi.

O‘qish jarayonida matn mazmuniy qismlarga ajratilib, yo‘naltiruvchi savollar beriladi. Birinchi darajada o‘quvchi bevosita berilgan ma’lumotni topadi: “Muallif qanday sababni ko‘rsatgan?” Ikkinchi darajada bog‘lanishlarni tushuntiradi: “Ikki sababning o‘zaro aloqasi nimada?” Uchinchi darajada muallif fikrini baholaydi va muqobil yechim taklif etadi. Bu darajalar o‘quvchilarni doimiy guruhlarga ajratish uchun emas, keyingi rivojlanish vazifasini belgilash uchun xizmat qiladi.

Bir xil topshiriqni turli yordam vositalari bilan berish mumkin. Barcha o‘quvchilarga “Asosiy fikrni aniqlang va ikki dalil bilan asoslang” vazifasi topshiriladi. Ayrimlari mustaqil ishlaydi, boshqalarga tayanch savollar, dalil tanlash jadvali yoki gap boshlanmalari taqdim etiladi. “Muallifning asosiy fikri…” va “Buni matndagi… ma’lumot tasdiqlaydi” kabi tayanchlar izchil javob tuzishga yordam beradi. Ko‘nikma rivojlangani sari yordam kamaytiriladi.

O‘qishdan keyin mazmunni umumlashtirish va yangi vaziyatga tatbiq etish topshiriqlari bajariladi. O‘quvchi xulosa yozadi, sabab va oqibat jadvalini to‘ldiradi yoki ikki manbadagi fikrlarni taqqoslaydi. Javob shakli moslashtirilganda baholanayotgan ko‘nikma saqlanishi kerak. Maqsad matnni tushunishni aniqlash bo‘lsa, yozishdagi qiyinchilik hisobga olinib, og‘zaki yoki sxematik javobga ruxsat beriladi. Yozma dalillash baholanganda esa yozuv vazifasi tegishli yordam bilan saqlanadi.

Baholashda asosiy fikrni aniqlash, mos dalil tanlash, bog‘lanishlarni tushuntirish va mustaqillik darajasi hisobga olinadi. Dastlabki va keyingi ishlar bir xil mezonlarda taqqoslanadi. O‘quvchiga nimani to‘g‘ri bajargani, qaysi jihatni yaxshilashi va buning uchun qanday harakat qilishi tushuntiriladi. Bunday kuzatuv keyingi topshiriqlarni aniq rejalashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Inklyuziv ta’limda differensial topshiriqlar umumiy matn va o‘quv maqsadi doirasida har bir o‘quvchining mazmunli ishtirokiga yo‘naltiriladi [1]. Topshiriqlarning izchil murakkablashuvi, yordamning kamaytirilishi va mezonli baholash matnni mustaqil tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirishning asosiy metodik shartlaridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. A Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education. Paris: UNESCO, 2017.
2. OECD. PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing, 2019.
3. Tomlinson C. A. The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners. 2nd ed. Alexandria, VA: ASCD, 2014.